

POVEŠŤ

ONDREJ BARTOŠ

CHLIEB

Keď Turci rabovali vo Zvolenskej stolici, pred nešťastím sa neubránila ani Dobrá Níva. Osmani napadli dedinu znenazdania. Ľudia na dolnom konci sa nemohli ani ubrániť, ale tí z horného, kto mohol, zutekal do neďalekých hôr. Len starká, čo bývala v chalupe poskonča dediny, ostala doma. Aj na ňu susedia volali: – Utekaj, lebo zle dopadneš, – ale starena len pohodila rukou. – Akože ujdem z domu, keď ľaľa, chlieb pečiem. Vari ho len nenechám na skazu vyjsť.

Sadla si na podstienok a odovzdane čakala, čo sa bude diať. Onedlho dobehla na koňoch aj do tohto domu trojica mladých Turkov.

– A ty si prečo neušla ako ostatní, – povedal jej jeden z Turkov, čo vedel obstojne po slovensky. Za roky, čo rabovali po Slovensku, už ne jeden z nich čo to pochytil z jazyka ľudí, čo bývali v horách.

Starká len bezmocne zdvihla ramená a ukázala na dvor k nevelkej, zo skál a hliny vymurovanej peci.

– Pečiem chlebík, – povedala ticho. – Už bude o chvíľu hotový.

Turci sa rozrehotali. Jeden z nich sa už-už chystal krivou šablou zaťat' do starkej a hľadať, čo súce by sa v jej dome našlo na rabovku, ale najstarší z nich, iste veliteľ, ho kývnutím ruky zastavil.

Podišiel k peci, odkiaľ sa dvorom šírila lahodná vôňa čerstvo pečeného chleba, otvoril široké železné dvierka na peci a nazrel do nej. – No, to už áno! – zvolal veselo. Potom sa Turci medzi sebou o niečom rozprávali a napokon starkej prikázali: – Vyberaj chlieb z pece. Ochutnáme, aký si napiekla.

Starenka drobným krokom docupkala doprostred dvora a širokou drevenou lopatou vybrala z pece dva veľké okrúhle chleby. Boli upečené do zlatista, kôročka na nich jemne popraskaná a voňali ostošeť. Turkom sa na chlebík zaraz začali v ústach slinky zbierať. Už siahali po chlebe, ale starká im povedala: – Vyčkajte, kým chlebík nevychladne. Horúci by vám uškodil. Neradmo sa lakomiť na chlieb, čo práve vyšiel z pece.

Turci hľadeli vše na seba, vše na starú ženu.

– A či nám ty, stará, zle nepraješ? – privravel sa jej veliteľ miernejším hlasom. – Ved' sme nepriatelia, chlieb ti vezmeme, aj z chalupy vyberieme, čo tam máš súceho a napokon ti strechu nad hlavou zapálime. Tam sa v nej upečieš zaživa ako ten tvoj chlebík.

– Len rozvoniavať nebudeš tak, ako táto tvoja dobrota, – povedal aj druhý Turek a zoskočil z koňa. – Dáme na tvoju radu, baba, počkáme, kým chlieb nevychladne. Aspoň si trocha oddýchne. Tvoje bohatstvo sa nám zruk aj tak nevyšmykne, – zasmial sa a koňa priviazal o studňu, čo stála na dvore hneď vedľa pece na chlieb.

Po ňom aj tí dvaja. Napojili kone a ľahli si do chládku starej hrušky, čo rástla pri studni. – Ej, veru ste zle trafili, vojaci, – povedala starká, keď ju Osmani vyzvali, aby prezradila, kde má ukryté svoje bohatstvo. Zlato, striebro.

– Kde že by som ja chudobná žena vzala zlato, striebro. Toto tu, – otrčila pred seba od roboty pohúžvané, pokrivené, mozoľnaté ruky, – toto je bohatstvo chudobného človeka, – povedala smelo.

– A chalupa, sami vidíte, na spadnutie. Slama na streche stará ako ja, napolovic zhnitá, tá už veru ani horieť nebude, keď ju podpálite. A ten fliachik poľa za domom? Ten mi aj tak nevezmete, – dodala.

– Ale veru, zem tu máte dobrú, žirnu, – povedal už pokojnejšie Turek.

– Dobrú, aj by sa na nej dost' urodilo. Dorobili by sme si zrna na chlebík i krmu pre kravičky, keby ste nás vy, Turci netrápili a nekatovali, – dala sa smelo s Turkami do reči.

Turci sa smiali a krútili hlavami nad starenkinou odvahou. Keď si oddýchli, jeden z nich peceň chleba rozkrojil a z chuti si z neho ujedali. Uznalivo pri tom kyvkali hlavami.

– Dobrý je veru, akurátny. Taký nedokáže hocikto napiect'. A aj múka je z dobrého zrna. Nečudo, že to tu u vás volajú Dobrá Niva.

– Z dobrej zeme aj dobré zrno narastie, – povedala starká a odovzdane čakala, čo s ňou Turci porobia.

– Vidíš, baba, nezamordujeme ťa, – povedal napokon veliteľ.

– Ani chalupu ti nepodpálime. Ideme útokom na Zvolen. A ty nám do zajtra obeda napečieš chleba. Pre všetkých našich vojakov, rozumieš? – prikazoval vojak.

– Jaj! – zalomila starká rukami. – A z čohože vám ja napečiem chleba pre toľko národa. Veď múky v múčnici mám už len zo pár hrstí.

– Neboj sa, múky, soli a všetkého, čo treba do chleba, ti dovezieme. Aj dreva, aby si mohla v peci kúriť, dňom i nocou chlieb vypekať pre našich vojakov, – zvolali, vysadili na kone a odcválali zo starenkinho dvora aj s chlebíkom, čo ešte ostal nezjedený.

Ani nie o hodinu už k starkej dohrmotali dva vozy s tureckými pohoničmi. Jeden voz bol naplnený vrecami múky a soli, druhý vrchovato naložený suchými bukovými polenami.

– A tu sme ti dovedli aj dve pomocnice, – ukázali Turci na dve ustráchané dievčiny, čo stáli za vozmi.

– Ak budete s chlebom hotové, možno vás uchováme pri živote. Ale ak nie, beda vám všetkým trom. Upečieme vás zaživa.

Starká zaraz poznala dve dcéry dobronivského richtára Šimku, Aničku a Zuzku.

– Ta sa, do roboty. Do zajtra obeda chceme mať chleba za plný voz. Rozumeli ste? – zakričal Turek. Kone zapriahli a vozy nechali na dvore.

– Čože si už len počneme, deti moje, – privrela sa starká k richtárovým dievkam. – Dáme sa do roboty, lebo inak nás tí pohani pokántria.

Ešte chvíľu si poplakali a potom sa dali do práce. Z komory vyniesli veľké drevené koryto, v ktorom na zabíjačke obárajú brava, vahany, misky, a všetko, čo k pečeniu chleba potrebovali. Urobili kvások, namiesili z múky cesto, dali doň, čo patrí, soľ i razcu a čakali, kým cesto poriadne vykysne.

A už bol večer. Tma ako v rohu zaľahla na celú dedinu. Len psy nahlas zavýjali a kde-tu sa ozval krik osmanských stráží. Medzitým aj pec dobre vykúрили, žeravé uhličky vyhrabali a chystali sa miesiť cesto, valkať a sádzať chleby do pece. V tom sa zo záhrady ozval kuvik. Všetky tri na smrť ustráchané, obrátili oči do tmy.

– Nebojte sa, to som ja, Števkó, – ozvalo sa z temravy. – Privrite dvercia na peci, aby pahreba tak nežiarila.

Keď sa dvor ponoril do šera, zo záhrady pribehol mládenec, Zuzkin milý.

– Nič mi nevravte, všetko viem, – hovoril náhlivo. – Robte tak, ako vám pohani prikázali. Len tu, ľa, – ukázal na plátený meštek v ruke.

– Okrem soli a rasce prisypete do cesta aj po troche tohto, – podal starkej biely mešec. – Ale vy z chleba nejedzte. A nebojte sa, všetko dobre dopadne.

Pobozkal Zuzku, letmo objal aj Aničku a obrátil sa na starkú.

– Držte sa statočne, tetka. A dovidenia, – zaraz ho pohltila čierna tma.

Ženy urobili, ako im Štefan prikázal. – Bude, ako bude, – vzdychla si starká a do cesta prisypala aj za hrst' čohosi sypkého ako sol', čo priniesol Štefko vo vrecúšku.

Do obeda druhého dňa napiekli chleba naozaj za plný voz. Keď Turci uvideli vypečené pecne, poukladané vo voze, pochválili pekárky.

– Činili ste sa. Veliteľ bude s vašou prácou spokojný. Odmení vás tým, že vás, dievky, nevezme do otroctva a teba, stará, neupečieme v peci. Ale do troch dní ešte musíme napiect' dva razy toľko chleba, aby nám vydržal na cestu až do Turecka. Zajtra zaútočíme na Zvolen a keď vyberieme mestské dukáty, možno sa niečo ujde aj vám.

Vojaci sa rozrehotali a chlieb odviezli do dediny.

Dievčence i starena od ľaku i úľavy, div, že nepopadali z nôh. Potom sa však rýchlo spamätali a pod' ho vnohy bráničkou cez záhradu do poľ'a a do húštin neďalekého lesa. Tam natrafili aj na ďalších Dobronivčanov, čo sa poukryvali pred Turkami a čakali, čo sa bude diať.

Turci ešte v ten večer odtiahli na Zvolen. Nevrátili sa však na druhý, ani na tretí deň. Na koni však pricválal Štefko s radostnou novinou. Turci Zvolen ani tentoraz nedobyli.

Pred útokom na mestské hradby sa poriadne posilnili jedlom, mäso z nakradnutej jaloviny zajedali dobronivským chlebíkom. Na svitaní všetci tvrdo pospali. Len trubač, čo za akýsi trest nedostal večeru, márne vytruboval na útok.

Otvorili sa brány mesta a na driemajúcich Turkov sa vyrojili mestskí vojaci a ozbrojení dobrovoľníci. Turkov bez boja ľahko premohli.

Bolo že to radosti a slávy! Za starou pekárkou z Dobrej Nivy potom prišli poslovia zo Zvolenského zámku s poďakovaním za pomoc a s bohatou odmenou. Rôznou poživňou i mešcom dukátov. Medzi darmi bol aj veľký voňavý ražný chlebík.

– V zdraví užite, tetka, – ďakoval jej veliteľ družiny. – To nie je z vášho. Ten Turci stihli pochrumať ešte pred útokom. Chutil im. A vďaka šikovnosti mestského lekárnik, ktorý mal dostatok prášku na spanie, ale aj odvahy Zuzky a Aničky, ale najmä statočnosti vás, tetka, to dopadlo nad očakávanie dobre.

Do dvora starej chalupy sa zhrkla vari celá dedina. Starkú div, že na rukách nenosili.

– Zaslúžili by ste si metál. Z rýdzeho zlata. A veľký, ako peceň chleba, – povedal napokon veliteľ družiny.

– Mne bude najlepší taký, čo si sama upečiem, – odvetila starká. – Čože tam zlato, striebro. Hlavná vec, že sme pri živote ostali.

Chýr o dobronivskom chlebíku išiel široko-ďaleko. Ani Turci sa už potom v dediny nikdy neobjavili. Prešla ich chuť na dobronivské chlebové hody.